

Allan Wallenius, Suomen ruotsinkieliset ja Neuvostoliiton lumo

Johdanto

Ainoastaan täällä, meidän, Neuvostoliitossa, fasistit eivät kykene mihinkään. [...] [F]asismi tarkoittaa tuhoa ja hävitystä kaikille kansallisille vähemmistöille, myös Suomen harvalukuisille ruotsalaisille. Mutta sitä eivät vielä kaikki siellä ymmärrä – ja juuri se tekee tilanteesta vaarallisen.¹

Nämä ponnekkaat alkusanat Neuvostoliitosta kaikkien vähemmistökansojen antifasistisena esitaistelijana olivat ruotsinkielisen runoilijan, kirjastonhoitajan, sosialistiagitaattorin ja Komintern-agentin Allan Walleniuksen viimeisestä kirjeestä synnyinmaahansa Suomeen. Hän kirjoitti sen tapansa mukaisesti vanhalle äidilleen Sigrid Walleniukselle 3. helmikuuta 1938. Muutamaa viikkoa myöhemmin Wallenius pidätettiin neuvostoliittolaisen salaisen poliisin ja tiedustelupalvelu NKVD:n toimesta kotonaan Moskovan ulkopuolella sijaitsevassa Tomilinon pikkukaupungissa. Häntä pidettiin vangittuna NKVD:n vankilassa 20 kuukautta ennen kuin hänet tuomittiin viiden vuoden vankeusrangaistukseen petoksesta Neuvostoliittoa vastaan. Hänen elämänsä viimeiset vuodet ovat hämärän peitossa, mutta jäljet johtavat Kuibyševiin NKVD-vankilaan lähellä Novosibirskia, missä Allan Wallenius todettiin kuolleeksi 15. syyskuuta 1942.²

Allan Wallenius on tunnetuimpia suomenruotsalaisia, jotka siirtyivät Neuvostoliittoon lokakuun vallankumouksen 1917 ja Suomen sisällissodan 1918 jälkeen, ja joka myöhemmin saavutti näkyvän ja korkean aseman Kominternissa ja neuvostoyhteiskunnassa. Hän ei kuitenkaan ollut ainoa. Allan Walleniuksen lisäksi monet muut ruotsinkieliset suomalaiset, osa heistä entisiä suomalaisen työväenliikkeen aktiiveja ja punaisia, lähtivät Neuvostoliittoon vuoden 1918 sisällissodan jälkeen. Heidän joukossa oli myös niitä, jotka vakuutuivat kommunismista ja uudesta Neuvostovaltiosta. Monelle ruotsinkieliselle vasemmistolaiselle Allan Wallenius oli esikuva ja joillekin myös opettaja. Jotkut heistä tulivat hänen henkilökohtaisiksi tuttavikseen Neuvostoliitossa.

Artikkelissani keskityn ruotsinkieliseen kommunistiin Allan Walleniukseen. Elämäkerrallisella lähestymistavalla seuraan Walleniuksen matkaa Neuvostoliittoon ja hänen kohtaloaan siellä. Vaikka katse on kohdistettu Allan Walleniuksen elämään, artikkelin tavoite on myös raottaa verhoa ruotsinkielisten suomalaisten tuntemattomaan historiaan kommunistisessa liikkeessä ja Neuvostoliitossa.

Vaikkakin viime aikoina on esitetty uutta tieteellistä tutkimusta ruotsinkielisen vasemmiston historiasta, etenkin Neuvostoliittoon päättäneiden ruotsinkielisten historia on hyvin vähän tutkittu aihe.³ Neuvostoliittoon siirtyneiden suomenruotsalaisten määrä ja heidän elämänsä siellä on ollut tuntematon, lähes tabuaihe suomenruotsalaisessa historiankirjoituksessa. Kuitenkin populaarihistoriallisessa tutkimuksessa on tuotu esille useita kiinnostavia vähemmän ja enemmän tunnettujen ruotsinkielisten elämänvaiheita Neuvostoliitossa. Näin on tuotu myös uutta tietoa ja näkökulmia suomenruotsalaisten historiaan.⁴

Kieli oli merkityksellinen muun muassa Stalinin terrorin aikana, kun monet suomenruotsalaiset – mukaan lukien Allan Wallenius – luokiteltiin ruotsalaisiksi tai skandinaaveiksi, ei suomalaisiksi. Joillekin Suomen ruotsinkielisille, jotka laittomasti hakeutuivat koulutukseen Neuvostoliittoon 1930-luvun alussa, saattoi tuntua lähes loukkaavalta, että heidät sijoitettiin skandinaaviseen, ulkomaalaiseen osastoon Lännen Vähemmistökan-

sallisuuksien Kansainvälisessä Kommunistisessa Yliopistossa sen sijaan, että heidät olisi sijoitettu omien maanmiestensä kanssa suomalaiseen osastoon.⁵

Historiantutkijat Torbjörn Nilsson ja Andrej Kotljarchuk ovat tuoneet omassa tutkimuksessaan esille lähdeaineistojen haasteita, jotka liittyvät suomenruotsalaisten uhrien selvittämiseen Stalinin terrorin aikana. Tähän vaikuttivat Stalinin aikaisen Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikkaan liittyvät näkemykset ja käytännöt. Nämä vaikuttivat suuresti 1930-luvun stalinistisiin puhdistuksiin, jotka kohdistuivat eri kansallisuuksiin (kuten suomalaisiin) ja vähemmistöihin Neuvostoliitossa. Nilsson ja Kotljarchuk huomauttavat, että suomenruotsalaiset ovat vaikeasti tutkittava väliinpuotoajaryhmä Stalinin terrorin tutkimuksessa. Osa heistä liitettiin ”riikinruotsalaisiin” (eli Ruotsin ruotsalaisiin) ja voitiin puhdistuksissa käsitellä sen mukaisesti, kun taas toiset luokiteltiin suomalaisiksi tai aikaisemman Venäjän keisarikunnan kansalaisiksi.⁶

Aikaisemmin on tutkittu miten Stalin, Neuvostoliiton turvallisuuspalvelut GPU ja NKVD ja kommunistinen puoluekoneisto suhtautuivat eri kansallisuuksiin ja etnisyyteen terrorin aikana ja miten se vaikutti muun muassa suomalaisten kohtaloihin 1930-luvun terrorin aikana.⁷ Artikkelissa siirrän huomion siihen, miten suomalaiset, tässä tapauksessa ruotsinkieliset suomalaiset, kuten Allan Wallenius, suhtautuivat kommunismiin ja Neuvostoliittoon maailmansotien välisenä aikana. Tämä on tärkeää, jotta voisimme ymmärtää, miksi ideologisesti motivoituneet henkilöt, kuten Wallenius, hakeutuivat Neuvostoliittoon ja toimivat sen eturintamassa ja puolustajina aina kuolemaansa asti. Tästä näkökulmasta kysyn: millainen merkitys kielivähemmistöidentiteetillä oli Allan Walleniuksen kaltaiselle suomenruotsalaiselle kommunistille ja hänen poliittiselle toiminnalleen? Miten ruotsinkielisyys ja Neuvostoliiton ihannoiti yhdistyivät maailmansotien välisen ajan suomenruotsalaisessa kommunistisessa liikkeessä?

Artikkelin teemana ovat luokan, sosialismin ja kielen merkitykset suomenruotsalaisille työläisille Suomessa ennen sisällissotaa ja sen jälkeen. Suomenruotsalaisten vasemmistoliikkeen his-

torialliset kokemukset 1900-luvun alkupuolella ovat herättäneet kiinnostusta historioitsijoiden keskuudessa vasta viime aikoina. Toivon mukaan vallitseva käsitys suomenruotsalaisista porvarillisina ja se, että suomenruotsalaiset olisivat kuuluneet ensisijaisesti ylempään yhteiskuntaluokkaan, ja että he olisivat olleet etuoikeutettuja suhteessa muuhun suomenkieliseen väestöön, todettaisiin jo olevan harhakäsitys.

Etsin vastauksia kysymyksiini tutkimalla Allan Walleniuksen elämää ja toimintaa ennen ja jälkeen sisällissodan, jolloin hän lähti maanpakoon Suomesta. Tutkimalla Walleniuksen elämää ennen hänen siirtymistään Neuvosto-Venäjälle, avaan myös syvemmän historiallisen ymmärryksen sosialismin ja vähemmistökansallisuuksien yhteyksistä ja eletystä historiasta. Walleniuksen kautta, elämäkerrallisella metodilla, jäljitän pienen mutta aktiivisen suomenruotsalaisen vasemmiston ja kommunismin historiaa Suomessa 1920-luvulla. Tutkin Walleniuksen kautta myös suomenruotsalaisen vasemmiston haaroja, jotka ulottuivat Neuvostoliittoon, Yhdysvaltoihin ja Ruotsiin.

Lähdemateriaalini koostuu Allan Walleniuksen henkilömapista Kominternin arkistossa Moskovassa sekä hänen kirjeistään ja laajasta julkaisujen kokoelmastaan. Käytän myös digitoituja suomalaisia sanomalehtiä Kansalliskirjaston Historiallisesta sanomalehtikirjastosta. Allan Walleniuksen kirjeet kotiin vanhemmilleen Suomessa, hänen artikkelinsa ja pamflettinsa sekä elämäkertansa Kominternin arkistossa ovat omalla tavallaan samanlaisia. Niissä kirjoittaja korostaa voimakasta, lähes propagandistista kuvaa Neuvostoliiton ja kommunismin suuruudesta. Samalla ne heijastavat, miten ruotsinkielinen kommunisti sopeutui ja tulkitsti kommunistisen kansallisuusideologian omissa kirjoituksissaan ja elämässään. Wallenius loi kertomuksen suomenruotsalaisesta kommunistielämästään maailmanvallankumouksen ja Neuvostoliiton palveluksessa, kertomuksen, joka voisi toimia esimerkkinä ja mallina muille suomenruotsalaisille kommunisteille. Tällä tavalla biografinen lähestymistapa tulee tärkeäksi. Historiallisen henkilön, kuten Allan Walleniuksen, elämäntarina ilmentää siten normatiivisia käsityksiä etnisyydestä, kansallisuus-

desta ja luokasta 1920- ja 1930-lukujen kansainvälisessä kommunistisessa liikkeessä.⁸

Artikkelin taustatyö perustuu aikaisemmin julkaistuun elämäkertaan, jonka olen kirjoittanut yhdessä Annvi Gardbergin kanssa Allan Walleniuksesta.⁹ Artikkelin on kuitenkin itsenäinen tieteellinen teksti suhteessa populaarihistorialliseen elämäkertaan ja ottaa analyttisen näkökulman kielen ja vasemmistoradikalismien suhteeseen Walleniuksen monivaiheisessa elämässä. Tukeudun myös uusimpiin tutkimuksiin suomenruotsalaisen vasemmiston historiasta, joita on viime vuosina julkaistu Åbo Akademin Luokkataistelua ruotsiksi -tutkimushankkeessa toimineiden tutkijoiden toimesta.¹⁰

Artikkelin rakenne on kronologinen ja samalla temaattinen. Ensimmäisessä luvussa tutkin Walleniuksen tietä sosialismiin ja radikalisoitumiseen, mikä johti hänet sittemmin maanpakoon Suomesta. Samalla tarkastelen, miten Suomessa syntyi yhteys sosialistisen luokkataistelun ja ruotsinkielisen vähemmistönationalismin välillä, mikä myöhemmin muodosti tärkeän ideologisen perustan suomenruotsalaiselle radikaalille vasemmistolle. Seuraavassa luvussa syvennyn suomenruotsalaisten kommunistien kokemuksiin valkoisesta Suomesta 1920-luvulla, jossa koettu kieli- ja luokkavaino oli merkittävässä asemassa. Kolmannessa luvussa paneudun Allan Walleniuksen kirjoitukseen, joka oli suunnattu Suomen ruotsalaisille ja jossa hän kehotti heitä siirtymään Neuvostoliittoon. Toiseksi viimeisessä luvussa käsittelem Allan Walleniuksen ja hänen ruotsinkielisen lähipiirinsä kohtaamia Stalinin ajan Neuvostoliitossa. Päätösluvussa käsittelem sekä puuttuvaa tutkimusta suomenruotsalaisten kohtaloista Stalinin Neuvostoliitossa että artikkelin tutkimustuloksia, jotka kietoutuvat kysymykseen jatkotutkimuksesta suomenruotsalaisen vasemmistolaisen työväen suhteesta Neuvostoliittoon.

Erään pikkuporvarillisen ruotsinkielisen kirjaston- hoitajan matka maailmanvallankumoukseen

Allan Karl Adolf Wallenius syntyi vuonna 1890 Dragsfjärdissä Kemiönsaarella Turunmaan saaristossa. Ruotsinkieliseen sukuun kuului varakkaita merikapteeneja, laivanvarustajia ja maanviljelijöitä. Mutta Allan Walleniuksen oman kertomuksensa mukaan hänen suonissaan virtasi myös torppariverta. Allanin isä August Wallenius omisti Dragsfjärdissä maakaupan ystävänsä kanssa ja äiti Sigrid (o.s. Lindroos) oli varakkaan maanviljelijäperheen tytär. Allanilla oli kolme vuotta vanhempi veli nimeltään Paul ja veljeksistä tuli elinikäiset parhaimmat ystävät. Kun Allan oli neljävuotias, hänen isänsä joutui myymään maakaupan konkurssin vuoksi, ja perhe muutti Turkuun. Isästä tuli toimistotyöntekijä Alfa-tekstiilitehtaalla, joka kuului Barker-yhtymään, ja perhe asettui Raunistulaan, köyhään kaupungin laitamilla sijaitsevaan kaupunginosaan. Allan ei ole myöhemmissä monissa Kominternin elämäkerroissaan tai nuoruusvuosien päiväkirjoissaan kertonut mitään kasvuympäristöstään ja nuoruusvuosistaan Raunistulassa.¹¹ Perhe asui todennäköisesti muiden tehtaan virkamiesperheiden kanssa, mutta on todennäköistä, että Allan näki ja koki lähes päivittäin työväenluokan ja kaupunkiköyhälistön arjen yhdessä Turun kurjimmista esikaupungeista.

Kasvatusta leimasi kuitenkin pikkuporvarillinen elämäntapa, joskin ilman taloudellista vaurautta, jonka monet muut porvarilliset ruotsinkieliset keski- ja yläluokan perheet Turussa kokivat 1900-luvun alussa. Allan kuvasi itsekin monissa Kominternille toimittamissaan elämäkerroissa kuuluneensa Turun ruotsalaiseen pikkuporvaristoon. Nuorena koulupoikana Allan Wallenius valitti, ettei perheellä ollut varaa kotiapulaiseen, ja sen sijaan hänen ja hänen isoveljensä täytyi auttaa kotitöissä. Näyttää siltä, että perheen taloudelliset resurssit olivat melko vaatimattomat, mutta he eivät kokeneet suoranaista köyhyyttä, ja mahdollisesti perhe sai taloudellista tukea hyvinvoivilta sukulaisiltaan entiseltä kotiseudulta Kemiönsaarella. Siitä huolimatta Allanin oli hankittava perheelleen tuloja tekemällä töitä kodin ulkopuolella. Nuo-

ruusvuosinaan hän työskenteli muun muassa Turun satamassa ja kävi lyhyen aikaa merillä. Myöhemmin lyseolaisena hän toimi kotiopettajana nuoremmille koulukavereilleen, jotka kuuluivat varakkaisiin ruotsinkielisiin perheisiin Turussa.¹²

Miten sitten ruotsinkielisen pikkuporvarillisen entisen maa-kauppiaan ja myöhemmin tehtaanvirkamiesperheen pojasta tuli sosialisti?

Allan Walleniuksen mukaan hänen sosialistinen heräämisen tapahtui lyseoaikana. Ensimmäinen käännekohta oli vuoden 1905 suurlakko, jolloin Wallenius osallistui omien sanojensa mukaan äänioikeusmielensoiutuksiin kaupungissa ja liittyi sosialistien mielensoiutuskulueeseen. Walleniuksen mukaan hän ja moni muu ruotsinkielinen turkulaisnuorukainen perehtyi perusteellisesti sosialismin oppeihin Turun ruotsalaisessa klassisessa lyseossa (Åbo svenska klassiska lyceum) historian- ja ruotsinopettaja Georg Boldtin johdattamana. Moni nuorukainen ei kuitenkaan heittäytynyt mukaan Boldtin sosialismin viitoittamalle tielle, vaan karaistui sosialismin lujiksi vastustajiksi. Nuori Allan Wallenius kuului kuitenkin joukkoon, joka innostui Boldtin oppitunneista ja sosialismista.¹³

Wallenius ei ollut yksin, vaan monet muut saman ikäiset nuoret miehet, jotka kuuluivat sivistyneisiin piireihin, inspiroituvat sosialismista porvarillisesta taustastaan huolimatta 1900-luvun alussa. Varhainen ruotsinkielinen työväenliike oli houkutellettu merkittävän määrän nuoria opiskelijoita mukaan liikkeeseen jo ennen suurlakkoa 1905. Useimmat heistä kokivat, että ylioppilaiden, sivistyneistön ja työläisten tulisi yhdistää voimansa taistelussa venäläistämistä vastaan ja kansallisten tavoitteiden puolesta. Näihin kuului esimerkiksi K. H. Wiik, joka liittyi Helsingin ruotsinkieliseen työväenyhdistykseen vuonna 1901 ja nousi ruotsinkielisen työväenliikkeen, ja myöhemmin koko Suomen, työväenliikkeen johtohahmoihin.¹⁴ Allan Wallenius tutustui sittemmin seitsemän vuotta vanhempaan Wiikiin ja piti häntä jonkinlaisena esikuvanaan, vaikkakin miehet olivat luonteeltaan hyvin erilaisia.

Toinen Allan Walleniuksen vaikuttanut piirre varhaisessa ruotsinkielisessä työväenliikkeessä oli taistelu ruotsinkielisten

työläisten oikeuksien puolesta, kamppailu, joka yhdisti sosialistisen luokkataistelun taisteluun ruotsinkielisen kansan oikeuksien puolesta.

Tärkeä esikuva monille, mukaan lukien Allan Walleniukselle, oli kirjailija ja kansanvalistaja Arvid Mörne, joka oli tiiviisti yhteydessä ruotsinkieliseen työväenliikkeeseen, vaikkei liittynytkään täysin sen riveihin. Mörne oli varhain kriittinen eliitin nationalismia kohtaan, joka ylisti valtiota kansan edelle. Mörnen mukaan ruotsinkielinen kansa oli ruotsalaisen kansallisuuden aito kantaja, ja sen tuli kohota ja kasvaa suojelemaan etnisiä juuriaan kansansa puolustamiseksi. Mörnen lanseeraama käsite ”ruotsalainen maa” antoi Suomen ruotsinkieliselle kansalle kiinnityksen maahan, jota hänen mukaansa oli viljelty sukupolvien ajan muinaisajoista lähtien, ja jota oli puolustettava muukalaisilta, jotka olivat tunkeutumassa sinne. Ruotsalaista kansaa tuli myös suojella rahaherroilta ja kapitalisteilta, joilta puuttui Mörnen mukaan tunnesiteitä ruotsalaisuuteen.¹⁵

Varhainen ruotsinkielinen työväenliike haastoi porvarillista Ruotsalaista Kansanpuoluetta (Svenska folkpartiet), jotka esiintyivät oikeutettuina ruotsalaisuuden puolestapuhujina ja Suomen ruotsinkielisen kansan todellisina esitaistelijoina. Ruotsinkielinen vähemmistönationalismi ei siis ollut vain porvarillinen ilmiö, vaan sillä oli vahvoja kannattajia myös ruotsinkielisissä sosialistipiireissä. Mutta toisin kuin porvarilliset ruotsinkieliset vähemmistönationalistit, varhaisen ruotsinkielisen työväenliikkeen suhtautuminen kansallisuuskysymykseen oli ideologisesti mallinnettu sosialistisen internationalismin mukaan. Vaatimukset, jotka esitettiin ruotsalaisen kansan nimissä, eivät pyrkineet konfliktiin suomenkielisten kanssa; sen sijaan molempien kansallisuuksien työläiset toimisivat solidaarisessa harmoniassa ja yhdessä taistelurintamassa kapitalismia vastaan. Allan Wallenius liittyi näiden punaisten lippujen alla kulkevien ideoiden taakse 1910-luvulla.¹⁶

Wallenius ilmaisi usein elämänsä aikana rakkautta omaa ruotsalaista (Suomen ruotsinkielisten) maata kohtaan. Nuoruus- ja opiskeluvuosina Helsingissä, jossa hän tutustui muihin saman

ikäisiin ruotsinkielisiin vasemmalla kannalla oleviin vähemmistönationalisteihin, hänen rakkaussuhteensa omaan alkuperäiseen synnyinseutuun, Turunmaan saaristoon heräsi eloon.

Eräänä kesäisenä iltana 1915 hän ja hänen turkulaisensa ystävänsä Fredrik Valros kävelivät Turussa sataman laiturille seuraamaan ”laivojen rauhallista merimieskansaa” ja ihailemaan heidän ”avoimia, suoraa, rehellisiä ruotsalaisia piirteitä.” Wallenius kirjoitti vaikutelmistaan ystävättärelleen, että hän todella tunsu yhteenkuuluvuutta näihin ihmisiin, niihin, joita hän kutsui saariston rahvaaksi ja joiden hän katsoi edustavan ”maailman parasta kansakuntaa (nation).” Samassa kirjeessä Wallenius ilmaisi omia ruotsalaisia vähemmistönationalistisia tunteitaan:

Ei ne ole ”suomalaiset”, joita rakastetaan kuin kotimaan lapsia, ei korprien pimeitä metsiä eikä järvien uneksuvia peilejä, jotka ovat synnyttäneet isänmaanrakkautta. Ei, kyllä se on saaret ja luodot ja meri ja myrsky ja purjeet ja rauhalliset merimiesilmeet ja pohjasta tuleva sydämenlämpö [...], jotka ovat antaneet maan rakastettavaksi, luoneet kansan, josta unelmoida, uskoa ja laskea itsensä niiden joukkoon.¹⁷

Näin romanttisen lennokkaasti nuori ruotsinkielinen vähemmistönationalisti Wallenius kirjoitti juuri ennen lähtöä pitkälle opintomatkalta Yhdysvaltoihin. Tässä Walleniuksella korostuivat suomenruotsalaisen kansallismaiseman tyypilliset aiheet: saaristo ja meri. Tämä puolestaan liittyi ruotsinkielisten vähemmistönationalistien luomaan käsitykseen suomenruotsalaisten tai itäruotsalaisten (mikä oli suosittu nimitys ruotsinkielisistä 1910-luvulla) väitetystä viikinkitaustasta.¹⁸ Merellä, saaristolla ja merenkululla oli tärkeä osa Walleniuksen elämässä ja hänen sukutaustassaan, sekä hänen myöhemmässä elämässään, ja ehkä silloinkin idealisoituna, kun hän melkein kuin muinaisena viikinkinä matkusti Itämeren alueella ja asettui asumaan muinaisten Rusien maahan. Walleniuksen kansallismielisessä retoriikassa ja idealismissa esiintyy usein pieniä viittauksia germaaniseen ja arjalaiseen hänen kirjeissään ja kirjoituksissaan, kun hän kirjoitti ihailevasti omasta lähipiiristään. Myös runoissa, joissa aiheena oli

kommunistinen luokkataistelu, hän yhdisti elementtejä nationalistissävytteisestä viikinkimytologiasta.¹⁹

Kesällä 1915 Euroopassa riehui ensimmäinen maailmansota ja miljoonat saman ikäiset miehet kuin Allan Wallenius olivat läheneet luokkataustastaan huolimatta taistelemaan porvarillisen isänmaan, kuninkaiden ja keisareiden puolesta. Kansainväliselle työväenliikkeelle elokuva 1914 oli ollut kohtalokas ja päätepiste Toiselle Internationaalille. Työväki ei lähtenyt suurlakkoon sotaa vastaan, kuten monet kansainväliset sosialistit odottivat, vaan liittyivät porvarillisten valtioiden armeijoihin taistelemaan muiden maiden työläisiä vastaan. Kansainvälinen solidaarisuus oli kerrassaan haudattu.²⁰

Wallenius oli jo Helsinkiin muuttaessaan vuonna 1911 liittynyt pääkaupungin ruotsinkieliseen sosialidemokraattiseen nuorisoliikkeeseen. Nuorsosialidemokraattisessa liikkeessä toimi sellaisia henkilöitä kuten Anna Forsström (myöh. Wiik), Uno Vistbacka sekä ahvenanmaalaiset opiskelijat Erik Jorpes ja Eyolf Mattsson – tästä nelikosta vain Anna Forsström ei Walleniuksen myöhemmistä houkutteluista huolimatta lähtenyt pakoon Neuvosto-Venäjälle sisällissodan jälkeen.

Ruotsinkieliset nuorsosialidemokraatit kritisoivat kovaäänisesti vanhempia sosialidemokraatteja, jotka olivat asettuneet tukemaan oman maansa sotaponnisteluja, eivätkä yllyttäneet työväkeä suurlakkoon sotaa vastaan. Nuorten sosialidemokraattien esikuvana oli nuorisointernationaalin entinen johtaja, saksalainen sosialidemokraatti ja myöhemmin Saksan kommunistisen puolueen perustajiin kuuluva Karl Liebknecht, henkilö, jota Wallenius ihaili, ja jota muun muassa K. H. Wiik kävi salaa tapaamassa Saksassa. Wallenius ja muut nuoret ruotsinkieliset sosialidemokraatit ilmaisivat kannattavansa uuden Internationaalin perustamista, joka siis oli tapahtunut Sveitsin Zimmerwaldissa 1915, ja joka sittemmin kehittyi Kominterniksi.²¹

Maailmansodan sytyessä Allan Wallenius oli ollut töissä Turun pääkirjastossa jo kaksi vuotta, mutta hän koki itsensä tarpeettomaksi työssään. Vanhempi veli Paul Wallenius liittyi jääkäriin, mikä taas vaikutti ratkaisevasti siihen, että pikkuveli päätti

Valokuva Allan Walleniuksesta, todennäköisesti vuodelta 1935 kun hän vielä toimi opettajana Lännen vähemmistökansallisuuksien yliopiston ja Lenin-koulun opettajana Neuvostoliitossa. Lähde: RGASPI 495_275_226 Allan Wallenius.

ottaa vastaan kirjastonjohtaja Einar Holmbergin tarjouksen lähteä opiskelemaan Mary Plummer Wrightin kuuluisaan kirjastonhoitajakouluun New Yorkiin elokuussa 1915. New Yorkin yleinen kirjasto oli 1900-luvun alussa maailmankuulu sivistyslaitos, mistä myös turkulaiset halusivat hakea oppia oman kirjastonsa uudistamiselle.

New York -kokemus oli monella tavalla tärkeä virstanpylväs Allan Walleniuksen elämässä. Kirjastonhoitajaopintojensa lisäksi hän tutustui metropolin monikulttuuriseen arkeen ja elämään. Hän liittyi pian skandinaaviseen työväenjärjestykseen ja alkoi kirjoittaa runoja ruotsalaisamerikkalaiseen *Arbetaren*-lehteen. Samalla Wallenius joutui itse kokemaan sen haavoittuvuuden, jota maahanmuuttajat usein kohtasivat saapuessaan Amerikkaan. Wallenius oli jatkuvasti rahapulassa ja hän kutsui aikaansa New Yorkissa ”nälkäkaudeksi”. Hänellä oli myös koti-ikävä ja hän kir-

joitti vanhemmilleen toivovansa kotiin palatessaan heti voivansa matkustaa meren rannalle saaristoon. Hän oli närkästynyt sekä luokka- että rotusorrosta Yhdysvalloissa, mikä kohdistui erityisesti mustiin ja Euroopasta saapuneisiin maahanmuuttajiin. Omien sanojensa mukaan New Yorkin kokemukset tekivät Walleniukselta radikaalimman sosialistin. Syksyllä 1916 ennen kuin hän oli suorittanut opintonsa loppuun, Wallenius palasi kotiin Suomeen, mutta ilmaisi selvästi aikovansa palata vielä Yhdysvaltoihin. Päätös lähteä ennen valmistumista kirjastonhoitajakoulusta johtui todennäköisesti Walleniuksen heikosta rahatilanteesta.²² Pian hänen kotiin paluunsa jälkeen syttyi helmikuun vallankumous Venäjällä.

Vallankumousvuosi 1917 sai Walleniuksen ottamaan askeleen eteenpäin ja sitoutumaan politiikkaan. Samalla, kun hän julkaisi ensimmäisen runokokoelmansa, joka sai rohkaisevaa arvostelua myös porvarillisilta tahoilta, hän kirjoitti ja agitoi intohimoisesti luokkataistelusta ruotsiksi turkulaisessa *Arbetet*-lehdessä. Turku oli vuonna 1917 vallankumouksen polttopisteessä, ja Wallenius oli tapahtumissa mukana muiden radikaalien ruotsinkielisten sosialistien kanssa, jotka ottivat johtavan aseman paikallisessa työväenliikkeessä ja myöhemmin muodostivat kaupungin punakaartin johdon. Kun uudet valtiopäivävaalit julistettiin syksyllä 1917 Kerenskiin hajotettua sosialistienemmistöisen eduskunnan, Wallenius asettui SDP:n ehdokkaaksi kerätäkseen ääniä erityisesti ruotsinkieliseltä saaristoväestöltä Turunmaalla ja Ahvenanmaalla. Vaalikiertueella Ahvenanmaalla hän tapasi sosialidemokraattisen kansakoulunopettajan Alice Rosenbladin Saltvikista. He aloittivat myöhemmin rakkaussuhteen, ja sittemmin osittain Walleniuksen ansiosta, Rosenblad sai erittäin merkittävän roolin muun muassa Kominternissa ja Ruotsin kommunistisessa liikkeessä. Wallenius ei kuitenkaan tullut valituksi valtiopäiville syksyllä 1917, ja marraskuun lakon jälkeen hän vielä epärooi, mihin suuntaan hän ja työväenliike suuntaisivat.²³

Sisällissodan puhkeaminen tapahtui suhteellisen rauhallisesti Turussa, huolimatta aiemmista väkivaltaisista tapahtumista kaupungissa. Wallenius oli siirtynyt punaisten puolelle, hänet nimi-

tettiin kaupungin uudeksi postimestariksi, ja hän sai vastuulleen paikallisen talousosaston.²⁴

Sisällissodan edetessä Wallenius toimi Kansanvaltuuskunnassa eräänlaisena diplomaattina ja lähettiläänä. Hänet lähetettiin muun muassa Aleksandra Kollontain johtaman bolševikkidelegaation mukana Tukholmaan. Tehtävänä oli luoda diplomaattisia suhteita ja ennen kaikkea järjestää elintarviketoimituksia Skandinaviasta punaiselle Suomelle ja Venäjälle. Matka epäonnistui, kun saksalaiset, ruotsalaiset ja valkoiset suomalaiset ovat ottaneet haltuunsa Ahvenanmaan ja estivät bolševikkien matkan Tukholmaan.²⁵ Walleniuksen seuraava uhkarohkea tehtävä oli matkustaa Venäjältä Jäämeren kautta Norjaan, jossa taas ankara myrsky esti matkalaisia saapumaan perille.²⁶ Hänen palatessaan epäonnistuneelta Jäämeren matkalta punaisten vallankumous oli jo päättynyt tappioon Suomessa. Wallenius oli nyt punainen pakolainen Venäjällä.

Turussa Allan Wallenius oli valkoisten etsimä, ja kaikki johtavat paikalliset ruotsinkieliset punaiset oli otettu vangiksi ja heistä monet teloitettiin. Walleniuksen entinen opettaja ja ystävä Georg Boldt kuoli sairauteen kesäkuussa 1918. Allanin läheisimmät sosialidemokraattiset toverit selviytyivät: kansankouluopettaja ja toimittaja Axel Åhlström onnistui pakenemaan Tammissaaren vankileiriltä ja siirtyi pariksi vuodeksi maan alle, Anna Forsström tuomittiin vuodeksi kuritushuonevankeuteen ja vapautettiin vuonna 1919, ja K. H. Wiik meni myös maan alle ja myöhemmin hänet vapautettiin kaikista mahdollisista syytteistä oikeusministerin päätöksellä – he käynnistivät sittemmin uudestaan ruotsinkielisen sosialidemokraattisen liikkeen sisällissodan jälkeen.²⁷

Allan Walleniuksen muut ruotsinkieliset toverit kuten Vistbacka, Ruotsalaisen työväenliiton sihteeri Theodor Wennström ja valtiopäivämies Artur Usenius olivat onnistuneet pakenemaan joko Ruotsiin tai Venäjälle – he taas jatkoivat vallankumouksellista toimintaa Suomen Kommunistisen Puolueen riveissä. Walleniuksen rakastettu Alice Rosenblad päätti jättää Ahvenanmaan syksyllä 1918 ja muuttaa Tukholmaan työskentelemään suomalaisten punaisten pakolaisten hyväksi. Keväällä 1919 Rosenblad

ja Wallenius kohtasivat uudelleen Tukholmassa ja pariskunta avi-
oitui. Allan Walleniukselle kovin henkilökohtainen isku oli kui-
tenkin, kun hän kuuli ollessaan Sveitsissä, että hänen isoveljensä
Paul Wallenius, jääkäriupseeri, oli kaatunut valkoisten puolella
Tampereen taistelussa maaliskuussa 1918. Turkulaisille ruotsin-
kielisille porvarillisille Paul Wallenius oli kaatunut valkoinen
sotasankari, kun taas nuoremasta veljestä Allan Walleniuksesta
tuli halveksittu isänmaan ja ruotsalaisen vähemmistön petturi ja
vihattu punapakolainen ja syyppää punakapinaan. Kotiin Turkuun
Allan Walleniuksella ei ollut enää tulemistä – ei ainakaan niin
kauan kuin porvarillinen yhteiskunta pysyi pystyssä.²⁸

Suomen ruotsalaisen kommunismin synty ja suhde valkoiseen Suomeen

Kosto on sana, velvoittavalla soinnilla.

Jos tahdot kostaa, niin kosta vihassa!

Lyö kovaa, kun lyöt. Jos aseesi hajosivat lyöntiesi edellä, valmista
uudet.²⁹

Kosto oli monen maasta paenneen suomalaisen kommunistin
mielessä, mutta se oli myös keino herättää lyötyä suomalaista työ-
väenluokkaa uuteen taisteluun. Kuten kävi ilmi edellisen luvun
lopussa, useat merkittävät ruotsinkieliset sosialidemokraatit liit-
tyivät Allan Walleniuksen ohella pakolaisina Venäjälle ja Ruot-
siin sisällissodan jälkeen vastaperustettuun SKP:hen. Wallenius
siirtyi Venäjältä salateitse Suomen kautta Ruotsiin helmikuussa
1919.

Ruotsissa Wallenius toimi Kominternin palveluksessa ja aktii-
visesti ruotsalaisen vasemmistososialistisen puolueen kulisseyssä,
joka vuonna 1921 muuttui Ruotsin kommunistiseksi puolueeksi.
Puolueen synnyssä Walleniuksella ja muilla Tukholmassa vaikut-
taneilla suomalaiskommunisteilla oli merkittävä rooli. Ruotsista
Wallenius toimitti myös rahaa kuriirien kautta suomenruotsa-
laisille kommunisteille Vaasassa. Ruotsissa Walleniuksella oli

poliittisen pakolaisen passi, ja ehtoihin kuului, ettei hän saanut harjoittaa poliittista toimintaa tai matkustaa ulkomaille – ehtoja, joita hän kuitenkin toistuvasti uhmasi. Tukholman poliisin ulkomaalaisosasto oli jo kerännyt riittävästi tiedusteluaineistoa Allan ja Alice Walleniuksesta, ja lopulta, kun Ruotsiin nousi valtaan oikeistokonservatiivinen hallitus, Allan Wallenius karkotettiin Neuvosto-Venäjälle kesäkuussa 1921. Siihen mennessä Allan Wallenius oli kirjoittanut aktiivisesti muun muassa Suomen valkoisesta terroristista ja julkaissut paljon huomiota herättäneen panettelukirjoituksen Mannerheimista, jonka hän julkaisi salanimellä Otto Grimlund.³⁰

Walleniuksen kirjoitukset tunnettiin myös Suomessa ja niitä luettiin muun muassa ruotsinkielisen vasemmistolaisen työväen keskuudessa. Vastaavasti, kuten sisällissodan jälkeisessä suomenkielisessä työväenliikkeessä, myös ruotsinkielinen työväenliike heräsi uudestaan. Sisällissodan kovat kokemukset olivat ehkä jopa vahvemmin läsnä kuin suomenkielisessä, mikä ilmeni usein katkerana muistutuksena ruotsinkielisen porvariston luokkasorosta omaa ruotsinkielistä työväestöä kohtaan.

Esimerkiksi K. H. Wiik esitti 1920-luvun alussa, että ruotsinkielinen työväenliike toimi ankarammassa ilmapiirissä kuin suomenkielinen, ”[v]oitaneee sanoa, että hirmuvalta oli ruotsalaisilla seuduilla vieläkin hirveämpi kuin muualla”. Wiik viittasi muun muassa siihen, miten ruotsinkieliset ”orjanomistajat” olivat ”hävitystyössään” onnistuneet tuhoamaan monilla ruotsinkielisillä paikkakunnilla, kuten Turussa, ruotsinkielisen työväenliikkeen. Samalla syyttävää sormea osoitettiin myös suomenkielistä kansallisuuskiihkoa kohtaan, jossa ruotsinkielisten oikeuksia pyrittiin karsimaan uudessa itsenäisessä Suomessa. Tästä syntyi käsitys ruotsinkielisistä punaisista ja vasemmistolaisista kak-sikertaisina uhreina: heitä sorrettiin valkoisessa Suomessa sekä luokkansa että kielensä takia.³¹

Ruotsinkielinen vasemmistolainen ja kommunistinen työväenliike, joka syntyi samaan aikaan kuin suomenkielinen liike, käytti hyväkseen kokemuksia luokan ja kielen nivoutuneesta sorrosta. Voi sanoa, että tästä syntyi ruotsinkielisen vasemmistolai-

suuden poliittinen strategia ja identiteetti, jonka pyrkimyksenä oli haastaa RKP:n – mutta myös ruotsinkielisten sosialidemokraattien – poliittista asemaa 1920-luvun ruotsinkielisessä Suomessa. Itsenäisyyden alkuvuosina syntyi muun muassa Ahvenanmaasta ja uudesta kielilailasta useita kiistoja suomen- ja ruotsinkielisten välille, jotka myös hajottivat suomalaisen työväenliikkeen rivejä. Etenkin ruotsinkielisellä Pohjanmaan rannikolla oli jo ennestään epäilevä ilmapiiri suomalaisuutta (eli suomenkielisyyttä) kohtaan. Puhe suomalaistumisesta koettiin nationalistisena sortona. Tällainen ilmapiiri oli yleistä pohjalaisen maanviljelijäväestön parissa, ja rannikolla oltiinkin tottuneita ylläpitämään yhteyksiä Ruotsiin ja tarvittaessa myös herkemmin lähtemään maasta, jos asiat niin vaatisivat. Itsenäisyyden jälkeen ruotsinkielisellä Pohjanmaalla elettiinkin toivossa, että ruotsinkieliselle manner-Suomelle taattaisiin samankaltainen asema kuin Ahvenanmaalla – eli itsenäinen ja riippumaton suhde, jossa kieliraja olisi enemmän kuin vain kuvitteellinen ja nimellinen raja suomalaisen Suomeen.³²

Miten tämä sitten liittyi ruotsinkieliseen vasemmistolaiseen ja kommunistiseen työväenliikkeeseen? Historioitsija Carl-Erik Strandberg on osoittanut, että 1920-luvun pohjalaiset ruotsinkieliset kommunistit kiinnittivät suurta huomiota ruotsinkielisen Pohjanmaan maanviljelijöihin ja maataloustyöntekijöihin ja heidän mobilisointiinsa liikkeeseen. Kommunistit eivät karsastaneet käyttää retoriikkaa ruotsalaisesta maasta, ja muita vähemmistönationalistisia argumentteja, jotka olivat tuttuja ruotsalaiskansallisesta liikkeestä aiemmilta vuosikymmeniltä. Vaasan ruotsalaisen työväenyhdistyksen kansanedustaja Mauritz Rosenberg, joka muuten suhtautui melko torjuvasti koko kielikysymystä ympäröivään keskusteluun, oli vakaasti vakuuttunut siitä, että maaseudun köyhälistö nousisi vallankumouksen etujoukoksi. Silti kuitenkin kaupunkiköyhälistö – teollisuustyöläiset, satama- ja kuljetustyöntekijät sekä rakennustyöntekijät – muodostivat ruotsinkielisen kommunistisen liikkeen todellisen ytimen.³³

Kansallisen identiteetin kytkeminen maahan ei ollut vain porvarillisten nationalistien ajatus, vaan myös Stalin oli ilmaissut

samansuuntaisia näkemyksiä. Stalinin teoreettisena erityisalanana olivat kansallisuuskysymykset, ja hänen pääargumenttinsa oli, että kansakunnan ehto ja kansallista identiteettiä määritteli sen kytkös maahan. Lenin ja Stalin tukivat teoriassa vähemmistökansojen itsemääräämisoikeutta, ja lokakuun vallankumouksen jälkeen tämä kysymys oli juuri Stalinin pöydällä, kun hänet nimitettiin kansallisuusasioiden komissaariksi. SKP seurasi Leninin ja Stalinin linjaa vähemmistökansojen oikeuksien suhteen ja otti vahvasti kantaa suomenruotsalaisten oikeuksien puolesta: ”[R]uotsinkielisen kansallisuusliikkeen pääkannattajina talonpoikaisten- ja kalastajajoukkojen [...] on saatava tietää, että Suomen kommunistit horjumattomasti puoltavat [...] heidän kansallista itsemääräämisoikeuttaan aina valtiolliseen eroamiseen saakka”.³⁴

Suomenruotsalaisten kommunistien menestys ruotsinkielisellä maaseudulla 1920-luvulla oli kuitenkin melko vähäistä. Sen sijaan ruotsinkielinen työväenliike onnistui saamaan kannattajia radikaalipasifismiin liittyvissä kysymyksissä pientilallisista, kuten esimerkiksi Munsalassa ja Närpiössä. 1930-luvulla suomenruotsalaiset sosialidemokraatit onnistuivat yllättämään saamalla närpiöläisen maanviljelijän Karl J. Wenmanin valituksi eduskuntaan. Wenmanin tukijoukoissa oli ruotsinkielisiä pohjalaisia kommunisteja, jotka toimivat 1930-luvulla SDP:ssä. Useat heistä, mukaan lukien närpiöläiset Georg Backlund ja Runar Nordgren, olivat Amerikasta palanneita siirtolaisia ja he olivat radikalisoituneet Yhdysvalloissa.³⁵ Runar Nordgrenin vaimo Aili Salminen Ahvenanmaalta (tulevan maailmankuulun kirjailija Sally Salmisen sisko) oli oman kertomuksensa mukaan tullut vakaumukselliseksi kommunistiksi New Yorkissa Allan Walleniuksen ansiosta, joka toimi 1920-luvun lopulla Kominternin palveluksessa Yhdysvalloissa.³⁶

Viiden vuoden ajan erilaisissa tehtävissä Kominternin palveluksessa Neuvostoliitossa toiminut Wallenius sai luvan matkustaa Yhdysvaltoihin, minne hän oli jo pitkään halunnut palata. Saavuttuaan Chicagoon vuonna 1926 Wallenius oli eronnut Alice Walleniuksesta ja heidän kaksivuotiaasta pojastaan Sven-Lassesta, jotka olivat muuttaneet Ruotsiin. Allan Wallenius sai

tehtäväkseen toimia skandinaavisten siirtolaisten parissa ja ottaa vastuun *Ny Tid* -lehden toimittamisesta Chicagossa, käyttäen peitenimeä Ellis Peterson (Amerikassa hän käytti muitakin peitenimeä, esim. Per Nelson). Chicago oli hyvin monikansallinen kaupunki ja yksi suurimmista vähemmistöistä olivat ruotsalaiset siirtolaiset. Täällä Wallenius tapasi myös toisen vaimonsa, lakimieskoulutuksen saaneen Edith Rudquistin, joka oli ruotsalaisen siirtolaisen tytär ja syntynyt Yhdysvalloissa.³⁷

Walleniuksen työkenttään kuuluivat myös suomenruotsalaiset siirtolaiset, jotka usein identifioituivat skandinaaveihin, eivätkä suomalaisiin. Näin Wallenius joutui epäsuorasti³⁸ tekemisiin aiemmin mainittujen Närpiöstä ja Ahvenanmaalta tulleiden kommunistien kanssa, jotka myöhemmin 1930-luvulla vaikuttivat Suomessa. Wallenius oleskeli Yhdysvalloissa vuoteen 1930 asti, jolloin hän palasi uuden vaimonsa kanssa Neuvostoliittoon. Ennen sitä hän ehti osallistua väittelyihin Yhdysvalloissa vieraillevia porvarillisia suomenruotsalaisia vastaan ja syyttää heitä ”vanhan hölmön ruotsalaisen kansallismielisyyden, talonpoikaisylpeyden” levittämisestä suomenruotsalaisten siirtolaisten keskuuteen. Wallenius muistutti toistuvasti puheissaan ja kirjoituksissaan, jotka oli suunnattu ruotsinkielisille siirtolaisille Amerikassa, että Suomessa vallitsi valkoinen taantumuksellinen ilmapiiiri ja luokkasorto. Etenkin siirtolaiset olivat alttiita joutumaan kapitalistien ja imperialistien vainojen kohteeksi, ja vain kommunismi ja Neuvostoliitto tarjosivat tälle ryhmälle täyden vapauden sorrosta.³⁹

Taistelu aitosuomalaista fasismia vastaan

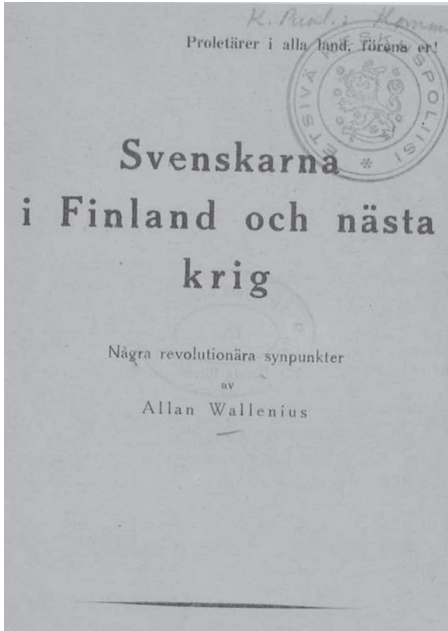
Allan Walleniuksen viimeinen suuri tehtävä Kominternille ja Neuvostoliitolle oli toimia opettajana ja johtajana Leningradin Lännen vähemmistökansallisuuksien kommunistisen yliopiston skandinaavisessa osastossa. Hän toimi myös opettajana Lenin-koulussa Moskovassa ja Kominternin kirjaston johtajana. Yhdessä Uno Vistbackan kanssa hän vastasi tulevien kommunis-

tikaaderien kouluttamisesta Skandinavian kommunistipuolueisiin. Hänen vastuullaan oli myös opettaa Suomesta tulleita ruotsinkielisiä kommunisteja. Wallenius toimi näissä tehtävissä aina vuoteen 1935 asti.⁴⁰ Wallenius jatkoi myös työtään aktiivisena propagandistina ja hän julkaisi useita pamfletteja ja artikkeleita eri aiheista, jotka asettivat Neuvostoliiton ja stalinismin myönteiseen valoon.

Walleniuksen moniin tehtäviin kuului kommunistisen ideologian ja Neuvostoliiton tukeminen ja sen vahvistaminen Skandinaviassa. Yksi hänen käsittelemistään asioista oli ruotsalaisen maanviljelijöiden siirtokunta nimeltä Gammalsvenskby Ukrainassa. Siirtokunta oli syntynyt jo Pietari Suuren aikana, kun ruotsinkieliset viljelijät siirrettiin Virosta Ukrainaan. Gammalsvenskby oli siitä lähtien muodostanut pienen ruotsinkielisen enklaavin. Vallankumouksen, Venäjän sisällissodan ja niitä seuranneiden vaikeuksien jälkeen Ruotsissa heräsi kiinnostusta Gammalsvenskbyn asukkaiden heikoista oloista ja mahdollisuudesta antaa heidän muuttaa Ruotsiin. Hieman yli sata Gammalsvenskbyn asukasta muuttikin Ruotsiin ja monet jatkoivat Kanadaan, mutta 1930-luvun alun suuren laman yhteydessä moni oli halukas palaamaan Neuvostoliittoon. Wallenius toimi keskeisessä roolissa Gammalsvenskbyn paluumuuton ja uudelleenrakentamisen propagandistina yhdessä Ruotsin kommunistisen puolueen kanssa. Yli 250 entistä Gammalsvenskbyn asukasta ja ruotsalaista kommunistia vastasi Walleniuksen houkutuksiin ja he muuttivat Ruotsista Gammalsvenskbyn kolhoosiin. Gammalsvenskbyssa tuskin oli suomenruotsalaisia asukkaita.⁴¹

Mutta Wallenius oli vähintään yhtä aktiivinen kannustamaan ruotsinkielisiä maanviljelijöitä Suomessa näkemään Neuvostoliitto myönteisenä vaihtoehtona aitosuomalaiselle fasismille, joka oli Lapuan liikkeen myötä nostanut päätään Suomessa.

Lapuan liikkeen nousu ja kommunismin kieltäminen vuonna 1930 sai Walleniuksen tarttumaan kynään ja laatimaan ruotsinkielisen suomenruotsalaisille suunnatun pamfletin *Svenskarna i Finland och nästa krig* (Ruotsalaiset Suomessa ja seuraava sota), joka julkaistiin Ruotsissa. Pamfletti oli voimakkaasti propagan-

Allan Walleniuksen ruotsinkielisille suomalaisille suunnattu pamfletti vuodelta 1931, jossa hän muun muassa puolusti Leninin ja Stalinin harjoittamaa kansallisuuspolitiikkaa Neuvostoliitossa.

distinen ja suunnattu ”svinhufvudilaista fasistista Suomen hallitusta vastaan”, rohkaisten ruotsinkielisiä ”talonpoikia” liittymään kommunistiseen puolueeseen taistelussa fasismia ja uutta suurta sotaa vastaan.⁴²

Samalla, kun Wallenius torjui väitteitä inkeriläisten huonosta kohtelusta, hän esitti inkeriläiset esimerkkinä siitä, miten kommunismi oli ratkaissut kansallisuuskysymykset tyydyttävästi, viitaten kansalliseen autonomiaan ja itsemääräämisoikeuteen, joka oli toteutettu Neuvostoliitossa:

Ruotsalaisilla Suomessa, jotka kärsivät kasvavasta kielipolitiikan ja kansallisuuden sortamisesta svinhufvudilaisen fasistihallinnon ja porvarillisen diktatuurin aikana, on hyvinkin syytä kadehtia Neuvostoliiton kansallisuuksien nauttimaa vapaata asemaa. Karjalaiset ja inkerinsuomalaiset eivät ole poikkeus. Heidän oma kulttuurinsa on kehittyvässä kaikilla aloilla. [...] Suomessa huu-

detaan, koska halutaan sotaa ja koska on saatu tietää, että joitakin 'kulakkeja', suurviljelijöitä, on karkotettu muualle, kun he ovat avoimessa taistelussa vastustaneet pientilallisten ja maatyöläisten tahtoa kollektivisoida maatalous Inkerinmaalla. [...] Kyllä, on totta, että inkerinsuomalaiset itse ovat päässeet eroon näistä 'herroista.' [...] Suomessa ei tule olemaan rauhaa ja levollista, olipa kyseessä ruotsinkielinen Suomi tai koko maa, ennen kuin työläiset ovat ottaneet vallan ja seuranneet inkerinsuomalaisten esimerkkiä ja lähettäneet 'herrojensa' (Svinhufvudista viimeiseen maaparoniin) yhteiskunnallisesti hyödylliseen työhön työläisten hallinnan alaisuudessa [...] ⁴³

Neuvostoliiton esimerkki itsemääräämisoikeudesta löysi vastineensa Ahvenanmaa-kysymyksen ratkaisussa, kirjoitti Wallenius, ja väitti, että eräät suomalaiset kommunistit Tukholmassa olivat aktiivisesti osallistuneet ahvenanmaalaisen itsehallinnon aikaansaamiseen vuonna 1920. Kommunistien johdonmukainen internationalismi oli selkeämpi vaihtoehto, kuin ruotsinkielisten sosialidemokraattien hoipertelu ja alistuminen aitosuomalaisuuteen. Ruotsalainen kansanpuolue oli sen sijaan Walleniuksen näkökulmasta pettänyt ja myynyt itsensä fasisteille. ⁴⁴

Wallenius ei kehottanut pamfletissaan suomenruotsalaisia siirtymään Neuvostoliittoon, vaan ajattelemaan Neuvostoliittoa mallimaana, kuinka kommunismi oli ratkaissut vähemmistö-kysymykset. Pamfletissa kehoitus liittyä SKP:n vallankumousta valmistelemaan toimintaan oli suunnattu pienviljelijöille ja maatyöläisille, jotka oli sidottu maahan ja siksi he eivät kyenneet lähtemään muualle. Inkeriläisten antaman esimerkin mukaisesti ruotsinkielisten talonpoikien tulisi ajaa pois keinottelijat ja suuret maanomistajat. Hänen kehotuksensa noudatti leninismin periaatteita kansallisuuskysymyksissä ja luokkataistelussa, samalla myös torjuen syytteet vainosta, pakkokollektivisoinnista ja pakkotyöstä Stalinin johtamassa Neuvostoliitossa. Toisessa lähes samaan aikaan ilmestyneessä pamfletissa Wallenius kirjoitti Stalinin kanavasta ruotsalaisille lukijoille ja miten ns. pakkotyön vastakohtana oli kapitalististen maiden suurtyöttömyys, mikä

oli tämän taloudellisen järjestelmän suurimpia epäkohtia, ja joka kohdistui työläisiin.⁴⁵

Houkutus siirtyä rajan yli Neuvostoliittoon tai liittyä SKP:n maanalaiseen toimintaan Suomessa, ilmeni pääasiassa työväen, eikä niinkään, kuten Wallenius toivoi, talonpoikien keskuudessa. Vaasassa oli jo useita ruotsinkielisiä kommunisteja, jotka olivat valmiita luokkataisteluun ja hakemaan oppia siihen Neuvostoliitosta. Pieni joukko heitä matkustivat laittomasti Neuvostoliittoon opiskelemaan muun muassa Vistbackan ja Walleniuksen luokse.⁴⁶

Kuinkas sitten kävikään Walleniukselle?

Wallenius oli tekemisissä 1930-luvun ensimmäisellä puoliskolla vanhojen Suomesta tulleiden ruotsinkielisten taistelutoveriensä kanssa. Walleniuksen, Vistbackan ja Useniuksen perheet tapasivat kesälomilla Karjalassa, ja Allan Wallenius seurusteli yksityisesti ahvenanmaalaisen ja puna-armeijan upseerin Eyolf Mattssonin kanssa.⁴⁷

Opetustyönsä ohella Wallenius lähetettiin Kominternin puolesta suorittamaan puoluetehtäviä Ruotsiin, missä Moskovaalle uskollinen kommunistipuolue oli menettänyt aiemmat merkittävät poliitikkonsa puolueen hajottua vuonna 1929. He olivat yksi toisensa jälkeen palanneet sosialidemokratian pariin tai perustaneet uuden Kominternista riippumattoman puolueen. Ruotsalaisen turvallisuuspalvelun Säpon mukaan Wallenius kävi viimeisen kerran Ruotsissa touko-kesäkuussa 1935.⁴⁸

Wallenius hyllyttiin opettajantyöstä ensimmäisen kerran 1932 mutta sai pian palata takaisin opetustehtäviin, kunnes hänet kokonaan erotettiin johtajan ja opettajan paikalta 1935. Uno Vistbacka oli kuitenkin ensimmäinen, joka joutui jättämään paikkansa LVKY:ssä kesällä 1935, koska hän oli avoimesti ilmaissut tukensa Mannerille SKP:n sisäisessä valtataistelussa Kuusista vastaan. Vistbacka pidätettiin 1937 ja hän kuoli pakkotyössä Arkangelissa 1939.⁴⁹ Myös Wallenius oli tukenut Manneria, mutta hän oli nopeasti vaihtanut puolta ja yrittänyt useita kertoja

lähestyä entistä mentoriaan ja suojelijaansa Kuusista, kuitenkin tuloksetta. Wallenius erotettiin marraskuussa 1935 tehtävistään ja hän menetti pian sen jälkeen jäsenyytensä puolueessa. Hänen väitettiin levittäneen sosialidemokraattista, trotskilaista ja fasis-tista kirjallisuutta ollessaan Lenin-koulun opettajana.⁵⁰ Samaan aikaan hän oli julkaissut artikkelin ruotsalaisessa *Stormklockan*-lehdessä, otsikolla ”Rakastamme Stalinia!” (”Vi älskar Stalin!”), jossa neuvostodiktattoria ylistettiin maailmanproletariaatin nerokkaana johtajana.⁵¹

Erottamisen jälkeen Wallenius oli vain vieraan maan kansalainen Neuvostoliitossa, vailla puolueen jäsenyyttä, ja hänen anomuksensa tulla neuvostokansalaiseksi oli toistuvasti evätty. NKP:n politbyroo hyväksyi 31. tammikuuta 1938 päätöksen antaa NKVD:n pidättää väitetyt ulkomaiset vakoilijat Kominternissa, mukaan lukien toimitsijat Suomesta. Wallenius pidätettiin kotonaan 16. helmikuuta 1938. Lähes samaan aikaan tunnetut ruotsinkieliset Walleniuksen tuttavat, Ivar Lassy ja Edvard Gylling, oli pidätetty ja nopean oikeudenkäynnin jälkeen teloitettu. Wallenius kuitenkin säästy tältä kohtalolta ja odotti lähes 20 kuukautta ennen kuin hänet tuomittiin viideksi vuodeksi vankeuteen, päivää ennen talvisodan syttymistä. Walleniusta syytettiin toiminnasta ulkomaisena vakoilijana Neuvostoliitossa vuodesta 1933 lähtien. Hän oli muun muassa NKVD:n mukaan kuulunut ”virolaiseen porvarillisnationalistiseen ryhmään” (syytös mikä mahdollisesti liittyi hänen Gammalsvenskbyn toimintaansa), ja toiminut vastavallankumouksellisessa Manner-Malm ryhmässä.⁵²

Walleniuksen ollessa vankilassa hänen nimensä liitettiin muun muassa Stalinin artikkelin ”Leninismien kysymykset” ruotsalaiseen käännökseen, joka julkaistiin Ruotsissa. Hänen kaksi lastansa, Sven-Lasse ja Kaisa Wallenius, väittivät saaneensa isältänsä kirjeen vankilasta sodan aikana, jossa hän ilmoitti vapautuvansa viimeistään vuonna 1943. Allan Walleniuksen toista vaimoa Edithiä ei virallisesti pidätetty, vaan hänet värvättiin tulkiksi puna-armeijaan toisen maailmansodan aikana. Hän kuoli syöpään sodan viimeisenä päivänä, 8. toukokuuta 1945.⁵³

Alice Wallenius oli palannut poikansa Sven-Lassen kanssa Neuvostoliittoon vuonna 1930 ja tehnyt uraa Kominternissa. Hänestä ja Sven-Lassesta tuli neuvostokansalaisia vuonna 1939. Molemmat välttivät Stalinin puhdistukset ja myöhemmin Alice paljastui yhdeksi ilmiantajaksi muiden Kominternin toimihenkilöiden keskuudessa. Hän otti vastuulleen Allan ja Edith Walleniuksen tyttären Kaisan, joka oli jäänyt orvoksi. Toisen maailmansodan päätyttyä Alice Wallenius selvitti, mitä oli tapahtunut hänen entiselle miehelleen, ja hän oli ensimmäinen, joka sai virallisen tiedon kuolemasta syksyllä 1945. Kuolinsyyksi ilmoitettiin sydämen pysähdys. Kaksi vuotta myöhemmin, vuonna 1947, Alice Wallenius ilmoitti kirjeitse entiselle anopilleen, leski Sigrid Walleniukselle Turussa, tämän pojan Allan Walleniuksen kuolemasta.⁵⁴

Suomessa ei ollut paljonkaan tietoa Walleniuksen viimeisistä elinvuosista. Jatkosodan syttymisen jälkeen Hufvudstadsbladet sai tiedon erään kiinniotetun ruotsalaisen kommunistin kertoman perusteella, että Wallenius oli todennäköisesti teloitettu samanaikaisesti muun muassa Edvard Gyllingin kanssa vuonna 1938. Tieto perustui arvaukseen, mutta tämä oli ensimmäinen kerta, kun Suomessa julkisesti arvailtiin Walleniuksen kohtaloa.⁵⁵ Wallenius oli ollut suuren huomion kohteena sisällissodan jälkeisinä vuosina, ainakin entisessä kotikaupungissaan Turussa ja sen porvarillisessa lehdistössä. Vanhat nuoruusvuosien ystävät pilkkasivat ja kirjoittivat minkä ehtivät ivallisesti turkulaisesta maailmanvallankumouksellisesta Walleniuksesta. Myös entiset taistelutoverit ruotsinkielisessä sosialidemokraattisessa liikkeessä, jotka olivat 1920-luvulla asettuneet kommunismia vastaan, yhtyivät Walleniuksen arvostelijoiden joukkoon. 1930-luvulla uutisointi Walleniuksesta lakkasi kokonaan ja Allan Walleniuksesta vallitsi lähes täydellinen hiljaisuus useiden vuosikymmenten ajan.

Suomenruotsalaisten elämänvaiheet 1920- ja 1930-luvun Neuvostoliitossa

Artikkelissani tarkastelen Allan Walleniusta suhteessa suomenruotsalaisen vasemmiston historiaan ennen ja jälkeen vuoden 1918, sekä arvioimalla mikä on ollut ruotsinkielisten suhde Neuvostoliittoon. Elämäkerrallisella lähestymistavalla olen pyrkinyt avaamaan aikaisemmin melko tuntematonta osaa suomalaisen vasemmiston historiasta: ruotsinkielisen vasemmistolaisen työväenliikkeen suhdetta varhaiseen Neuvostoliittoon.

Kielivähemmistön identiteetillä oli yhdessä sosialistisen luokkataistelun näkemyksen kanssa merkitystä monille ruotsinkielisille 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä; osa heistä liittyi vasemmistolaiseen radikaaliin liikkeeseen ja toimi SKP:n ja Neuvostoliiton puolesta. Neuvostoliiton virallisesti harjoittama leninistinen ja stalinistinen kansallisuuspolitiikka toimi esikuvana osalle ruotsinkielisille vasemmistolaisille, jotka olivat aktiivisia SKP:ssä. Monille luokka- ja kielivähemmistön sorto oli 1920- ja 1930-lukujen Suomessa elettyä historiaa, jota usein vahvisti se väkivalta, jota monet suomenruotsalaiset entiset punaiset ja kommunistit kokivat sisällissodan jälkeisenä aikana. Tähän yhteyteen voi myös liittää Suomen 1930-luvun kieliriidan, joka ”todisti” kommunisteille porvarillisen Suomen ruotsinkielisiin kohdistamasta kansallisesta sortopolitiikasta. Erityisesti suomenruotsalainen kommunisti Allan Wallenius koki henkilökohtaisesti sortoa, vainoa ja väkivaltaa Suomessa ja muualla, ja ajoi ponnekkaasti kansallisten vähemmistöjen oikeuksia.

On vielä epäselvää, kuinka moni suomenruotsalainen eri vaiheissa, eri taustoista, erilaisissa olosuhteissa ja eri teitä päätyi Venäjälle ja Neuvostoliittoon sisällissodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Walleniuksen tapauksessa ja varmasti monien muidenkin suomenruotsalaisten osalta ilmenee ongelma siitä, millä kansallisuudella heidät luokiteltiin Neuvostoliitossa. Esimerkiksi Wallenius luokiteltiin ruotsalaiseksi, ja sama voi päteä myös muihin suomenruotsalaisiin, jotka joutuivat Stalinin puhdistusten uhreiksi. Toisaalta voi myös kysyä mitä (suomen)ruotsalaisuus

ja ruotsinkielisyys merkitsi näille emigranteille heidän ollessaan Neuvostoliitossa.

Suomessa on havaittavissa aiempaa tutkimusta ja julkista keskustelua koskeva hiljaisuus niitä suomenruotsalaisia kohtaan jotka avoimesti kannattivat kommunismia ja Neuvostoliittoa maailmansotien välisenä aikana ja jotka myös siirtyivät rajan taakse. Allan Wallenius joutui elämänsä aikana kokemaan paljon halveksuntaa kotimaassaan ja hänestä tuli myöhemmin käytännössä eräänlainen *persona non grata* suomenruotsalaisissa piireissä. Samaa voitaneen sanoa myös niistä vähemmän tunnetuista, ”tavallisista” suomenruotsalaisista, jotka suuntasivat Neuvostoliittoon ja kohtasivat siellä tuntemattomat kohtalot. Heidän historiansa on vielä pitkälti kirjoittamatta.

Viitteet

- 1 Allan Walleniuksen kirje 3.2.1938 Sigrid Walleniukselle, Walleniuksen arkistokokoelma, Åbo Akademin Kirjasto (tästä lähtien ÅAB). Artikkelikirjoittajan käännös ruotsinkielisestä alkuperäistekstistä: ”Det är endast här i vårt, i Sovjetunionen, som fascisterna ingenting förmår. [...] [F]ascismen betyder utrotning och fördärv för alla nationella minoriteter, så ock för Finlands fätaliga svenskar. Men det inser ännu inte alla svenskar där - och det är just det som är det farliga.”
- 2 *Folktidningen Ny Tid* 23.12.1965; Mustelin 1984.
- 3 Kaihovirta & Holm 2022; Ehrstedt et.al. 2023.
- 4 Sahlström 2009; Karlsson 2018; Maalampi 2020; Gardberg & Kaihovirta 2022.
- 5 Kansallisarkisto (tästä lähtien KA), Ek-Valpo I, HMP-A:2637 (Birger Dahl); Lahti-Argentina 2001, 555.
- 6 Nilsson & Kotljarchuk 2023, 471–473.
- 7 Kangaspuro 2000; Golubev & Takala 2014; Wickström & Ahlskog 2023.
- 8 Sundelin & Wickström 2023, 199–200.
- 9 Gardberg & Kaihovirta 2022.
- 10 Kaihovirta & Holm 2022; Ehrstedt, Kaihovirta, Kaukonen & Wickström 2023.
- 11 Allan Walleniuksen elämäkerta 20.5.1935, 495_275_226: 34–38 Allan Wallenius, Toimeenpaneva komitea (EKKI), Kominternin arkisto, RGASPI; Mustelin 1984.
- 12 A.W. elämäkerta 20.5.1935, RGASPI 495_275_226: 34–38.; A.W. päiväkirja 7.1, 11.1, 31.10.1910, Walleniuksen arkistokokoelma, ÅAB; Gardberg, Gardberg & Roselius 2017, 43.
- 13 A.W. elämäkerta 20.5.1935, RGASPI 495_275_226: 34–38.; Bondestam [1968] 2023, 47–49.
- 14 Tuomioja 1979.
- 15 Engman 2016, 121, 161–62, 169, 290–91.
- 16 Kaihovirta 2019, 282–290; Ahlskog J., Kaihovirta & Wickström 2023.
- 17 Allan Walleniuksen kirje 9.7.1915 Signe Borchardtille, Walleniuksen arkistokokoelma, ÅAB; Ote Walleniuksen kirjeestä on myös siteerattu Engmanin kirjassa.
- 18 Engman 2016, 284–85.
- 19 Allan Walleniuksen kirje 28.2.1920 vanhemmille, Walleniuksen arkistokokoelma, ÅAB; Wallenius (1919), ”Proletariatet”, teoksessa *Morgonen: dikter* (1919).

- 20 Blomqvist 2006, 308–09.
- 21 Till Storms! Julnummer 1914; Till Storms! 4.4.1917; Tuomioja 1979, 103–13.
- 22 Allan Walleniuksen kirjeet 13.8, 25.8, 5.10, 9.10, 16.10.1915 vanhemmille; *Hufvudstadsbladet* 29.7, 31.8.1916; Mustelin 1984, 299, 301.
- 23 Allan Walleniuksen kirje 15.1.1918 Alice Rosenbladille, Nystadskären KO6, Päämajan arkisto, KA; *Arbetet* 22.9, 10.10, 28.11, 5.12.1917; Bondestam, s. 246–63, 269, 274–86.
- 24 Ek-Valpo I 885 (Allan Wallenius), KA.
- 25 *Arbetet* 5.3.1918; *Työmies* 7.3.1918; *Åland* 29.6.1918; Lencznyk 1975.
- 26 A.W. elämäkerta 20.5.1935, RGASPI 495_275_226: 34–38; *Arbetet* 9.4.1918, *Turun Sanomat* 20.4.1918; *Helsingin Sanomat* 24.4.1918.
- 27 Allan Walleniuksen kirje 5.7.1918 vanhemmille; Bondestam & Helsing, s. 173, 187.
- 28 KA, Ek-Valpo I 885 (Allan Wallenius); Alice Walleniuksen elämäkerta 1933, 495_275_306: 116–117, Toimeenpaneva komitea (EKKI), Kominternin arkisto, RGASPI; Saarela 1996, s. 106–7.
- 29 Runo kostosta ”Hämnden” on artikkelikirjoittajan suomennos ruotsinkielisestä alkuperästä: Wallenius 1919, *Morgonen*.
- 30 Doss. Nr. 448, Riksarkivet (Ruotsi), Statens byrå för överbakande av utläningar i riket; A.W. raportti 5.7.1921 "To the Communist International", 495_275_226: 84–87, Allan Wallenius, Toimeenpaneva komitea (EKKI), Kominternin arkisto, RGASPI; Grimlund 1919: *Åbo Underrättelser* 26.2.1919; *Svenska tidningen* 7.3.1919.
- 31 Kaihovirta 2019, s. 290–93.
- 32 Engman 2016, s. 371–77; Meinander 2016, s. 14–18; Huhta 2022, s. 26–27, 31, 36–40.
- 33 Strandberg 2018, s. 36–54.
- 34 Ahlskog & Wickström 2023, s. 85–91, sitaatti löytyy sivulla 90.
- 35 Huhta 2022, s. 41–49.
- 36 *Folktidningen Ny Tid* 23.12.1965; Huhta & Wickström 2021, s. 35.
- 37 A.W. elämäkerta 20.5.1935, RGASPI 495_275_226: 34–38; RGASPI 495_261_1947; Edith Rudqvistin elämäkerta, 495_261_1947: 6–7, Toimeenpaneva komitea (EKKI), Kominternin arkisto, RGASPI; *Folktidningen Ny Tid* 23.12.1965.
- 38 Tässä viitataan siihen, ettei löydy todisteita siitä että Wallenius olisi henkilökohtaisesti tavannut pohjalaiset emigrantit, Backlundin ja Nordlundit, Amerikassa.
- 39 *Västra Nyland* 23.4.1929; *Åbo Underrättelser* 25.7.1929; *Hufvudstadsbladet* 2.8.1929; Huhta & Wickström 2021, s. 35.

- 40 Krekola 2006, s. 256–7; Rønning 2010, s. 122–4, 147–9, 158, 182.
- 41 Kotljarchuk 2014, s. 116.
- 42 Wallenius 1931, s. 4–9, 14.
- 43 Wallenius 1931, s. 14–15.
- 44 Wallenius 1931, s. 24–25.
- 45 Wallenius 1933, s. 5–8, 16.
- 46 HMP-A:2637 (Birger Dahl), Ek-Valpo I arkisto, KA.
- 47 Allan Walleniuksen kirjeet 12. ja 26.6.1934 äiti Sigrid Walleniukselle, Walleniuksen arkistokokoelma, ÅAB.
- 48 G Akt P 930 Allan Karl Adolf Wallenius, Säpon arkisto, Riksarkivet.; Blomqvist 1999, s. 88.
- 49 Krekola 2006, s. 260.
- 50 RGASPI 495_275_226_s. 14, 18, 23; Krekola 2006, s. 260.
- 51 *Stormklockan* no. 38–39 1935.
- 52 Lahti-Arguntina 2001, s. 555; Krekola 2006, s. 260, 302–307; Buckmiller 2007; Rønning 2010, s. 122.
- 53 Alice Walleniuksen kirje Neuvostoviranomaisille, jossa hän kysyi Allan Walleniuksen kohtalosta, päiväys epätarkka (mahdollisesti 29.6.1945); RGASPI, 495_275_226_08.; G Akt P 930 Allan Karl Adolf Wallenius, Säpon arkisto, Riksarkivet; Sven-Lasse Walleniuksen kirje 20.5.1971 Aili Nordgrenille, Aili ja Runar Nordgreninin kokoelma, Kansan Arkisto.
- 54 Alice Walleniuksen kirje 17.9.1948 Sigrid Walleniukselle, Walleniuksen arkistokokoelma, ÅAB; *Folktidningen Ny Tid* 23.12.1965.
- 55 *Hufvudstadsbladet* 26.10.1941.

Lähteet ja kirjallisuus

Arkistolähteet

Kansallisarkisto (KA), Helsinki

Ek-Valpo I arkisto
885 Allan Wallenius
Hmp-A:2637 (Birger Dahl)

Pääsikunnan arkisto
Nystadskåren Ko6

RGASPI (Rossijski gosudarstvennyi arhiv sotsialno-polititšeskoi istorii /
Venäjän valtion sosiaalipoliittisen historian arkisto)

Kominternin arkisto
Toimeenpaneva komitea (EKKI)
495_261_1947 Edith Rudquist
495_275_226 Allan Wallenius
495_275_306 Alice Wallenius

Kansan Arkisto, Helsinki

Aili ja Runar Nordgrenin arkistokokoelma
Kansio 4 Kirjeet

Riksarkivet (Ruotsi), Marieberg (Tukholma)

Statens polisbyrå för övervakande av utlänningar
F1A:12 Doss.
Doss. Nr. 448

Statspolisens i Stockholm Kriminalpolissektionen, Rotel 3 (SÄPO edeltäjä)
G Akt P 930 Wallenius, Allan

Åbo Akademin kirjasto (ÅAB), Turku

Walleniuksen arkistokokoelma
Kirjeet
Allan Walleniuksen päiväkirja 1910

Painetut lähteet

Grimlund, Otto (1919): *”Mannerheim den blodige” eller ”Den vite djävulen”*,
Fram: Tukholma.

Wallenius, Allan (1919): *Morgonen: dikter*, Fram, Tukholma.

Wallenius, Allan (1931): *Svenskarna i Finland och nästa krig: några revolution-
nära synpunkter*, Tukholma.

Wallenius, Allan (1933): *Stalinkanalen. Hur bolsjevikerna skapar människor och framtid*, Sovjet Unionens vänner, Göteborg.

Sanomalehdet

<i>Arbetet</i>	1917–1918
<i>Helsingin Sanomat</i>	1918
<i>Hufvudstadsbladet</i>	1916, 1929, 1941
<i>Folktidningen Ny Tid</i>	1965
<i>Stormklockan</i>	1935
<i>Svenska Tidningen</i>	1919
<i>Till Storms!</i>	1917
<i>Turun Sanomat</i>	1918
<i>Työmies</i>	1918
<i>Västra Nyland</i>	1929
<i>Åbo Underrättelser</i>	1919, 1929
<i>Åland</i>	1918

Internet

Karlsson, Sven-Olof, Socialisterna från Nedervetil, <https://katternodigital.fi/article/socialisterna-fran-nedervetil/> (luettu 1.4.2024).

Kirjallisuus

Ahlskog, Jonas, Kaihovirta, Matias & Wickström, Mats (2023): Kansallisuus luokkataistelussa. Vähemmistönationalismi sosialistisessa työväenliikkeessä. Teoksessa Johan Ehrstedt et.al. (toim), *Luokkataistelua ruotsiksi. Identiteetti ja ideologia 1900-luvun suomenruotsalaisessa työväenliikkeessä*. Papers on labour history XII. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 11–48. <http://hdl.handle.net/10138/564792>.

Blomqvist, Håkan (1999): *Gåtan Nils Flyg och nazismen*. Carlssons, Tukholma.

Blomqvist, Håkan (2006): *Nation, ras och civilisaton i svensk arbetarrörelse före nazismen*. Carlssons, Tukholma.

Bondestam, Anna ([1968] 2022): *Arbetet: sanomalehti 1910-luvun Turussa ja ihmiset sen ympärillä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/353728>.

Bondestam, Anna & Helsing, Alf-Erik (1978): *Som en stubbe i en stubbåker. Finlands svenska arbetarförbund 1899–1974*. Fram, Vaasa.

Buckmiller, Michael (2007): *Biographisches Handbuch zur Geschichte der Kommunistischen Internationale*. Berlin.

- Ehrstedt, Johan, et.al. (toim) (2023): *Luokkataistelua ruotsiksi. Identiteetti ja ideologia 1900-luvun suomenruotsalaisessa työväenliikkeessä*. Papers on labour history XII. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/564792>.
- Engman, Max (2016): *Språkfrågan. Finlandssvenskhetens uppkomst 1812–1922*. Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsinki.
- Gardberg, Annvi & Kaihovirta, Matias (2022): *Brandtal för världsrevolution. Allan Wallenius och hans röda resor*, Svenska folkskolans vänner, Helsinki.
- Golubev, Alexey & Takala, Irina (2014): *The search for a socialist El Dorado: Finnish immigration to Soviet Karelia from the United States and Canada in the 1930s*, Michigan State University Press: East Landings.
- Huhta, Alekski H. I. (2022): Bondesocialisten Karl J. Wenmans politiska liv under Österbottens emigrationstid. Teoksessa Matias Kaihovirta & Christoffer Holm (toim.), *Klasskamp på svenska. Aktörer, idéer och erfarenheter i 1900-talets finlandssvenska arbetarrörelse*, Papers on labour history X. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 25–80. <http://hdl.handle.net/10138/339574>.
- Huhta, Alekski & Wickström, Mats (2021): Rakkautta ja radikalismia New Yorkissa. Kahden nuoren suomenruotsalaisen siirtolaismatka kommunismiin. Teoksessa Miika Tervonen & Johanna Leinonen (toim.), *Vähemmistöt muuttajina. Näkökulmia suomalaisen muuttoliikehistorian moninaisuuteen*, Siirtolaisinstituutti, Turku, 25–50.
- Kaihovirta, Matias (2019): Vähemmistönationalistisen sosialismin tulo Suomeen. Karl H. Wiik ja sosialistisen vähemmistön kokemusten politisointi. Teoksessa Johanna Annola, Ville Kivimäki & Antti Malinen (toim.), *Eletty historia. Kokemus näkökulmana menneisyyteen*, Vastapaino, Tampere, 277–304.
- Kaihovirta, Matias & Holm, Christoffer (toim.) (2022): *Klasskamp på svenska. Aktörer, idéer och erfarenheter i 1900-talets finlandssvenska arbetarrörelse*, Papers on labour history X. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki. <http://hdl.handle.net/10138/339574>.
- Kangaspuro, Markku (2000): Karelian autonomy in the 1920s and 30s: National awakening or gift of Moscow? Teoksessa Ingi Sigurdsson & Jon Skaptason (toim.), *Aspects of Arctic and Sub-Arctic History: Proceedings of the International Congress on the History of the Arctic and Sub-Arctic Region*, University of Iceland Press, Reykjavik, 395–401.
- Kotlarjchuk, Andrej (2014): Little Red Sweden in Ukraine: the 1930s Comintern project in Gammalsvenskby. Teoksessa Piotr Wawrzeniuk & Julia Malitska (toim.), *The Lost Swedish Tribe: Reapproaching the history of Gammalsvenskby in Ukraine*, Söderntörn University, Huddinge, 111–149.
- Krekola, Joni (2006): *Stalinismin lyhyt kurssi. Suomalaiset Moskovan Lenin-kouluissa 1926–1938*, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

- Lahti-Argentina, Eila (2001): *Olimme joukko vieras vaan: venäjäsomalaiset vainouhrit Neuvostoliitossa 1930-luvun alusta 1950-luvun alkuun*, Siirtolaisinstituutti, Turku.
- Lencznyc, Henryk (1975): En rysk regeringsdelegation och dess medresenärers besök på Åland vintern 1918, *Åländsk odling* 1975:35.
- Maalampi, Jukka (2020): Runar Viktor Gäsström – fyysikko kylmän sodan aikakaudelta, *Tiedepolitiikka* 45:3, 43-48.
- Meinander, Henrik (2016): *Nationalstaten. Finlands svenskhet 1922–2015*, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsinki.
- Mustelin, Olof (1984): *Allan Wallenius – biblioteksmän, publicist och revolutionär i 1910-talets Finland*, Särtryck ur Historiska och litteraturhistoriska studier 59, Svenska litteratursällskapet i Finland, Helsinki.
- Nilsson, Torbjörn & Kotljarchuk, Svenskt och finskt i mörkt sovjetiskt 1930-tal, *Historisk Tidskrift för Finland* 107 (4), 454-482.
- Rønning, Ole Martin (2010): *Stalins elever: Kominterns kadetskoler og Norges kommunistiske parti 1926–1949*, Institutt for arkivering, konservering og historie, Oslo.
- Sahlström, Anna-Lisa (2009): *Viimeinen ruhtinas: kertomus Edvard Gyllingistä*, Teos, Helsinki.
- Strandberg, Carl-Erik (2018): ”Under hela 20-talet kom Vasa att bli ett av vårt starkaste kommunistiska rörelsen i vårt land”: den finlandssvenska kommunismen studerad genom en lokalhistoriska fallstudie på Vasa svenska arbetareförening 1918–1923. Pohjoismaisen historian julkaisematton pro gradutyö, Åbo Akademi.
- Sundelin, Anna & Wickström, Mats (2023): Rakkautta ja luokkataistelua Atlantin molemmin puolin. Aili ja Runar Nordgrenin vallankumouksellinen elämänmatka. Teoksessa Johan Ehrstedt et.al. (toim), *Luokkataistelua ruotsiksi. Identiteetti ja ideologia 1900-luvun suomenruotsalaisessa työväenliikkeessä*. Papers on labour history XII. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 197–226. <http://hdl.handle.net/10138/564792>.
- Tuomioja, Erkki (1979): *K. H. Wiik: itsenäisyysmiehen ja internationalisti. Elämäkerta vuoteen 1918*, Tammi, Helsinki.
- Wickström, Mats & Ahlskog, Jonas (2023): Stalin ja Suomen ruotsalaisuus. Kommunismen kansallisuusteoria ja varhainen suomenruotsalainen kansandemokratia. Teoksessa Johan Ehrstedt et.al. (toim), *Luokkataistelua ruotsiksi. Identiteetti ja ideologia 1900-luvun suomenruotsalaisessa työväenliikkeessä*. Papers on labour history XII. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 81–112. <http://hdl.handle.net/10138/564792>.

